

Erik Allardt

* 9.8.1925 † 25.8.2020

AKATEEMIKKO ERIK ALLARDT, Suomen modernin sosiologian perustaja, kuoli 25. elokuuta 2020 Helsingissä 95-vuotiaana. Hän oli Suomen ja Pohjoismaiden tunnetuimpia yhteiskuntatieteilijöitä ja keskeinen hahmo toisen maailmansodan jälkeisessä modernin sosiologian läpimurrossa. Hänen päätutkimuskohteitaan olivat yhteiskunnan rakenne, sen muuttuminen ja ristiriidat, poliittinen radikalismi, hyvinvointi ja etniset vähemmistöt, mutta Allardtin julkaisemat 20 kirjaa ja yli 600 artikkelia osoittavat hänen tutkijakiinnostuksensa ulottuneen hyvin moniin yhteiskuntatieteen ongelmiin. Allardtin panos tutkijana, opettajana, kansainvälisten vaihtuteiden välittäjänä, suomalaisen tutkimuksen tunnetuksi tekijänä, tiedepoliitikona ja yhteiskunnallisena keskustelijana oli poikkeuksellisen merkittävä.

Omaelämäkerrassaan *Bondtur och kulturchocker (Suunistuksia ja kulttuurishokkeja, 1995)* Allardt kuvasi tietään sosiologiksi. Yhteiskunnallisen ajattelun perustana oli ”lapsuudenkodin sosiaalinen paatos”, johon vaikutti ennen muuta äidin opetustyö ruotsinkielisen työväestön lasten keskuudessa. Opiskeluaikanaan Allardt tutustui eurooppalaiseen syvyyspsykologiaan, ruotsalaiseen sosiaaliliberalis-

miin ja sosiologian professori Veli Verkon kriminologiaan. Näitä lähtökohtia vastassa olivat kansallisromanttinen perinne ja sosiaalipoliittinen holhousmentaliteetti. Allardtin ajattelussa varmojen totuuksien sijalle asettuivat epäily ja pyrkimys ymmärtää ihmisten sosiaalista käyttäytymistä. Yksilön ja yhteisön sekä rationaalisuuden ja irrationaalisuuden väliset jännitteet ja tasapaino olivat Allardtia eniten askaruttaneet yhteiskuntatutkimuksen peruskysymykset. Yhteiskunnan rakenteen erittelyn ohella on paneuduttava sosiaalisiin tekijöihin, ihmisten symboliympäristöön ja heidän tavoitteisiinsa ja pyrkimyksiinsä. Nämä jännitteet loivat herkkyyttä sosiaalisten ilmiöiden analysoinnille ja vastakkaisien näkökantojen ymmärtämiselle.

Avioeroja koskeva väitöskirja vuonna 1952 oli modernin sosiologian läpimurto Suomessa. Uutta oli teoreettinen näkökulma tutkimuksen lähtökohtana. Allardt sovelsi ruotsalaisen Torgny T. Segerstedtin normiteoriaa. Tutkimusongelmana oli erilaisten normijärjestelmien (kristilliset, liberaalit ja sosialistiset normit) vaikutus avioerojen yleisyyteen.

Monien muiden nuorten yhteiskuntatieteilijöiden tavoin Allardt vietti 1950-luvun alkupuolella vuoden stipendiaattina

Yhdysvalloissa. Columbian yliopiston huippuopettajat – erityisesti politiikan sosiologi Seymour Martin Lipset – vaikuttivat Allardtin suuntautumiseen politiikan sosiologiaan. Tällä alueella ensimmäinen tärkeä työ oli vuonna 1956 ilmestynyt teos *Social struktur och politisk aktivitet*, jossa tutkittiin muun muassa Suomen kuntia koskevan aineiston avulla ns. ristipainehypoteesia. Ihmisten poliittinen käyttäytyminen ja aktiivisuus ovat riippuvaisia niistä yhteiskunnallisista ryhmistä, joihin he kuuluvat. Ryhmät ovat erilaisia ja niissä vallitsevat normit poikkeavat toisistaan. Tällöin syntyy ristiriitoja, normikonflikteja, jotka puolestaan aiheuttavat passiivisuutta. Tulokset osoittavat, että äänestysprosentti oli korkeampi yhden puolueen (RKP, SKDL) hallitsemisessa kunnissa. Poliittisesti aktiivisempia oltiin myös kunnissa, joiden sosiaalinen rakenne oli yhtenäinen, ja joissa ei ollut voimakkaita ristiriitoja uskonnollisten tai poliittisten liikkeiden välillä.

Allardt nimitettiin Helsingin yliopiston sosiologian professoriksi vuonna 1958. Samana vuonna hän julkaisi yhdessä Yrjö Lit-tusen kanssa *Sosiologia*-oppikirjan. Tämä kirja ja sen useat uudet painokset määrittivät oppiaineen tutkimuskohteet useille opiskelijasukupolville aina 1970-luvulle saakka. Kirjasta julkaistiin useita painoksia myös Ruotsissa.

Kansainvälisen läpimurtonsa Allardt teki suomalaista kommunismia koskeneilla tutkimuksillaan. Kommunismin kannatuksen hän näki kahtalaisena ilmiönä. Toisaalta kyse oli reaktiosta pakotettuun yhtenäisyyteen (teollisuuskommunismi) ja toisaalta ohjaavien sääntöjen puuttuessa syntyneeseen juurettomuuteen (korpi-kommunismi). Näitä ajatuksia jatkoi Allardtin pääteos *Yhteiskunnan rakenne ja*

sosiaalinen paine (1964). Sen keskeinen ajatus nojaa Émile Durkheimin työnjakoteoriaan. Yhteiskuntaa ja sen eri instituutiota tarkastellaan suhteessa työnjaon kehittymiseen ja toisaalta yhdenmukaisuutta vaativaan normipaineeseen. Allardtin sanoma on selkeä, modernisoituvassa yhteiskunnassa tarvitaan aatteellista väljyyttä ja erilaisten ryhmien hyväksymistä. Teos tarjosi monenlaisia avaimia yhteiskunnan muutosten ja niiden seurausten ymmärtämiseen. Uutta ajattelua tarvittiin esimerkiksi arvioitaessa uskonnollisia ratkaisuja, kansallismielisyyttä ja kansainvälisyyttä sekä poikkeavaa käyttäytymistä. Kommunistien osalta kyse oli solidaarisuuden puutteesta, sillä heihin sovellettiin erilaisia pelisääntöjä kuin muiden puolueiden kannattajiin. Näin vähennettiin köyhimpien äänestäjien poliittista vaikutusvaltaa.

Allardt nimitettiin yhdeksi uudistetun Suomen Akatemian seitsemästä tutkijaprofessorista vuonna 1970. Tässä virassa hän toimi kaksi viisivuotiskautta. Allardt perusti Helsingin yliopistoon vertailevan sosiologian tutkimusryhmän, joka toteutti laajan, hyvinvointia neljässä Pohjoismaassa vertaillleen haastattelututkimuksen. Allardt oli tyytymätön hyvinvoinnin tutkimuksessa vallitsevaan vahvaan materiaalien elinolojen painotukseen. Hän näki keskeisenä hyvinvoinnin osatekijänä myös ihmisten elämänlaadun ja heidän omat arvionsa hyvinvoinnistaan. Tutkimuksen keskeiset tulokset Allardt julkaisi teoksessa *Att ha, att älska, att vara. Om välfärd i Norden* vuonna 1975 (*Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* 1976). Teos on julkaistu myös japaniksi.

Allardt määrittelee hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada tarpeensa tyydytetyksi. Tarpeet ja hyvin-

vointi määräytyvät historiallis-yhteiskunnallisesti. Siksi niiden määrittelyt muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa. Allardt mittasi elintasoja tuloilla, asumistasolla, työllisyydellä, koulutuksella ja terveydellä. Yhteisyyssuhteita hän valotti paikallisyhteisyyden kokemisella, perheyhteisyydellä ja ystävyyssuhteilla. Itsensä toteuttamista ja vieraantumista kuvasivat yksilöiden kokemus arvonnasta, korvaamattomuuden tunne, poliittiset resurssit ja mielekäs tekeminen. Tällaisen tutkimuksen tulokset ovat välttämättä aikasidonnaisia. Allardt'n hyvinvointitutkimuksesta onkin suomalaisen ja kansainvälisen tutkimukseen välittynyt ennen muuta hänen kehittämänsä hyvinvointiarvojen kolmijako – *Having - Loving - Being* – ja siihen liittynyt ajatus hyvinvoinnin omaehtoisen kokemisen tärkeydestä.

Vertailevaa tutkimusta Allardt jatkoi analysoimalla Euroopan etnisiä vähemmistöjä. Monia aikalaisiaan paremmin hän ennakoi etnisyyden ympärille Euroopassa syntyneitä jännitteitä ja vastakohtaisuuksia.

Allardt oli karismaattinen yliopisto-opettaja, jonka luennot tarjosivat kerta

toisensa jälkeen innostavia virikkeitä. Hän ohjasi oppilaitaan kannustaen, tukien ja kyseenalaistaen. Hän huolehti myös oppilaidensa kansainvälistymisestä. Allardt'n ohjauksessa valmistui kymmeniä väitöskirjoja ja hän toimi kymmenien väitöskirjojen tarkastajana ja vastaväittäjänä.

Allardt kutsuttiin Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi vuonna 1971. Yliopisto- ja tutkijanuransa lisäksi hän toimi Suomen Akatemian tieteen keskustoimikunnan puheenjohtajana vuosina 1986–1991 ja Åbo Akademin kanslerina 1992–1994. Allardt oli myös monipuolinen tiede- ja yhteiskuntapoliittinen keskustelija, jonka suvaitsevaisia ja vastakkaisia näkökantoja ymmärtäviä ajatuksia kuunneltiin. Allardt'n laajaa arvostusta kuvaa hänelle vuonna 1995 myönnetty akateemikon arvonimi.

Allardt'n elämän tukipuita olivat perhe, ennen muuta hänen vaimonsa Sagi. Perheen kesäpaikka Espoon saaristossa tarjosi hyvät mahdollisuudet innokkaalle kalastajalle. Allardt'n olemukseen kuului myös kyky poikamaiseen hauskanpitoon muun muassa jalkapalloa pelattaessa.

*Matti Alestalo, Risto Alapuro
ja Hannu Uusitalo*

Kuva: Suomen Akatemia